48. Старков В. «Золоті зерна наукового пізнання» (Епістолярна спадщина Митрофана Дикарєва). Листи Митрофана Дикарєва до Федора Вовка. - Пам'ять століть. – 2000. - № 1-2. – С. 14-53.

49. Словник української мови: В 11 т. – Т. 3: З. - К.: Наукова думка, 1972. – С. 682.

50. Епістолярна спадщина академіка Д.І.Яворницького. Вип. 2: Листи діячів культури до Д.І.Яворницького. – Дніпропетровськ, 1999. – 460 с.

51. Епістолярна спадщина академіка Д.І.Яворницького. Вип. 4: Листи Д.І.Яворницького до діячів науки і культури. – Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2005. – 496 с.

УДК 81`367;811.112.2

АКТУАЛЬНЕ ЧЛЕНУВАННЯ НІМЕЦЬКОГО ПОБУТОВОГО АНЕКДОТУ

Каліна Я. І., старший викладач

Запорізький юридичний інститут ДДУВС

Стаття присвячена дослідженню комунікативного аспекту, а саме актуальному членуванню німецького побутового анекдоту та встановленню поширених типів тематичних прогресій у ньому.

Ключові слова: актуальне членування, тема, рема, німецький побутовий анекдот.

Калина Я. И. АКТУАЛЬНОЕ ЧЛЕНЕНИЕ НЕМЕЦКОГО БЫТОВОГО АНЕКДОТА / Запорожский юридический институт ДГУВД, Украина

Статья посвящена исследованию коммуникативного аспекта, а именно актуальному членению немецкого бытового анекдота и установлению распространенных типов тематических прогрессий в нем.

Ключевые слова: актуальное членение, тема, рема, немецкий бытовой анекдот.

Kalina Y. I. ACTUAL DIVISION OF GERMAN DOMESTIC ANECDOTE / Zaporizhzhya law institute of Dnipropetrovsk state university of internal affairs, Ukraine.

The article is dedicated to the research of the communicative aspect, namely actual division of German domestic anecdote and the ascertainment of the thematic progressions in it.

Key words: actual division, theme, rheme, German domestic anecdote.

Дослідження останніх десятиріч характеризуються біномінальним представленням будь-яких лінгвістичних явищ, тобто з точки зору їх номінативної та комунікативної організації. Останній аспект традиційно розділяється на вивчення мовленнєвих актів та актуального членування речення (далі АЧ). І хоча вже ціла низка робіт присвячена комунікативним особливостям різних типів речень (роботи Ю. А. Левицького [2006, с.66]; П. фон Поленца [Polenz 1985, с. 293-295] тощо), проте вивчення АЧ у висловленнях різних дискурсів залишається у центрі уваги науковців сьогодення. Не став винятком і гумористичний дискурс.

Анекдоти як жанр гумористичного дискурсу, дорівнюючи одному чи декільком реченням, залишалися недостатньо дослідженими у комунікативному аспекті. Саме тому вказаний аспект анекдоту є актуальним для вивчення. Отже, об'єктом статті став власне німецький побутовий анекдот (далі НПА), а виявлення особливостей актуального членування НПА - предметом дослідження. Головною метою статті є розкриття організації і подачі інформації у НПА. Реалізація цієї настанови передбачає вирішення таких завдань: виявлення основних способів презентації теми та реми, встановлення основних тематичних прогресій та їх комбінацій, які використовуються для побудови НПА.

Актуалізація висловлень у мовленні наділяє їх певною функціональною перспективою, внаслідок чого в реченні виявляються дві частини, які становлять собою цілісну комунікативну структуру [Потапова 2003, с. 131]. Такими компонентами висловлення традиційно виступають тема і рема. Тема, як правило, є вихідним пунктом висловлення, тому менш актуальним. Рема, як щось більш значуще, виступає репрезентантом основного змісту повідомлення і є "носієм нового" [Kozlovski 2004, с. 149; Liedtke 2001, с. 72; Залевская 2000, с. 313]. Рема формує речення як мовленнєвий твір з визначеними комунікативними завданнями. На відміну від реми, тема відповідає за зв'язок речення з текстом і з екстралінгвальною реальністю [Шведова 1980, с. 443].

Тема і рема, базуючись на складових частинах речення [Kozlovski 2004, с. 149], можуть розташовуватися об'єктивно чи суб'єктивно. Об'єктивному чи нейтральному порядкові компонентів актуального членування (T → R) у німецькому побутовому анекдоті відповідає прямий порядок слів (S – P). Граматичний суб'єкт (група підмета) займає при цьому ініціальну позицію, тобто становить тему. Об'єктом репрезентації предиката (предикативної групи) є рема: (1) *"Ich bedaure es auch. Ich würde mich bestimmt in diesem Moment gern festquatschen..."* У другому реченні (1) тематичним є займенник *Ich*, оскільки про мовця вже згадувалось у попередньому контексті, а рематичним – весь залишок речення - *würde mich bestimmt in diesem Moment gern festquatschen*, таким чином не тільки присудок, а й усе, що розташовується між його змінюваною та незмінюваною частинами, тобто становить другорядні члени речення, бере участь в утворенні реми.

Характерним для НПА, та власне (2), є ефект напруження, що виникає завдяки поступовому додаванню нових кластерів інформації, тим самим окреслюючи всю складність ситуації: (2) *"Ich kann dich nicht verstehen", schimpft die junge Ehefrau. "Jetzt habe ich drei Wochen lang jeden Tag Spiegeleier gemacht, und plötzlich magst du keine Eier mehr!"* Враховуючи необхідність деталізації події, відбувається затримання фіналу. Особливим при цьому стає протиставлення тематичного блоку рематичному [Козьмин 1990, с. 95-105], серед яких останній відрізняється значним ступенем інформативного навантаження [Леонтьев 1977, с. 20]. Проте, крім класичних випадків, цікавими залишаються особливі, подвійні чи інколи потрійні протиставлення. Так у (2) присутня подвійна антитеза: на рівні теми (*ich - du*) та реми (*habe drei Wochen lang jeden Tag Spiegeleier gemacht - magst keine Eier mehr*) та протиставлення теми ремі у кожному з речень.

З огляду на можливі зміни і модифікації порядку слів, рема у НПА може бути не тільки конструктивним, але й неконструктивним компонентом речення [Всеволодова 2000, с. 204; Приходько 2002, с. 112]. Традиційно такий порядок слів називають суб'єктивним або маркованим: (3) *"Aufgebracht sturmt der Ehemann ins Haus und brullt: "Haah! Ich weiß alles!" Sie bleibt gelassen: "Ach ja? Wann war denn die Schlacht im Teutoburger Wald...?"* Так, у (3) на початку першого речення розташований Partizip II *aufgebracht*, який за правилами німецької граматики та при нейтральному порядку слів повинен був займати місце після присудка. Незвичайне розташування прислівника загострює увагу реципієнта на ньому, тим самим рематизуючи цей кластер інформації.

Кластери інформації, які поєднуються у НПА, подаються мовцем згідно з його інтенцією. В результаті утворюються різні типи тематичних прогресій чи їх комбінації, що забезпечує "змістовну, смислову та композиційну цілісність" [Данилевская 2005, с. 61] анекдоту та передає тактику мовця, його спосіб мислення та впливу на реципієнта.

Окремі типи тематичних прогресій використовуються в тих анекдотах, чиї розміри не перевищують п'яти – шести речень. Встановлено, що найбільшу продуктивність серед таких НПА має тематична прогресія з тематизацією частини реми: (4) *"Das junge Paar fährt im Auto spazieren. "Sieh nur", sagt er und weist auf eine Wiese, "wie wunderbar hoch hier das Gras steht". Darauf meint sie: "Ist das nun eine landwirtschaftliche Feststellung oder ein unsittlicher Antrag?"* Зображена у першому реченні НПА (4) поїздка молодої пари деталізується у подальших двох висловленнях, де фіксується позиція чоловіка та жінки, кожна з яких має свою тему і рему. У такий спосіб акцентується увага на протилежних поглядах представників різних статей, чим ілюструється комічне у цьому НПА.

Поширеною є також лінійна тематична прогресія, сутність якої полягає у поступовому розгортанні тема-рематичного ланцюжка, де темою постпозитивної частини є рема препозитивної. Така тематична прогресія утворюється за моделлю:

А) T1 – R1 // T2 (R1) – R2 // Tn (R(n-1)) – Rn

(5) *"Eine junge Frau holt ihren Mann vom Stammtisch ab. Er spendiert ihr einen Schnaps…"* Так, у (5) першою темою є *"Eine junge Frau"*, яка в подальшому розгортається за допомогою першої реми *"holt ihren Mann vom Stammtisch ab"*, яка стає темою для другої реми *"Er"*, а вона вже доповнюється другою ремою *"spendiert ihr einen Schnaps…"*. Тематизація попередньої реми у НПА переважно відбувається один-три рази в одному анекдоті, що свідчить про її поширеність. Така популярність пояснюється перш за все простотою її будови та сприйняття, фіксацією уваги реципієнта на певних подіях та їх поступовому розвитку. Утворена в результаті цього деталізована ситуація є змістовно достатньою для розуміння комічного в ній.

Окреме місце займає тематична прогресія з пропущеною темою, для якої характерно, що одна тема має декілька рем. Така тематична прогресія будується за моделлю:

Б) T1 – R1/ R2/ Rn

(6) "Der Ehemann kommt nach Hause, macht die Tur auf und ruft seiner Frau zu: "Renate, was gibt es zu essen und was machen die Kinder?" "Schnitzel und Masern!" У переважній більшості НПА, як і у (6), спільною темою для блоку рем стає підмет, у (6) - Der Ehemann, а рематичний блок складається з декількох

присудків з другорядними членами речення. Таке компактне упакування складного речення, при якому спільний елемент вказується одноразово і залишається актуальним для декількох рематичних блоків, призводить до швидкого розвитку загальної ситуації та зменшує очікування перед кінцівкою анекдоту. Вказаний спосіб введення нового є результатом закону економії, згідно з яким відомі елементи у подальшому надаються у скороченій формі чи не повторюються зовсім. "Schnitzel und Masern!" у (6) становлять рематичний блок лінійної тематичної прогресії, що відображає поширену у сучасних НПА тенденцію до сполучення різних типів тематичних прогресій при упакуванні кластерів інформації в анекдоті.

Детермінантною ознакою анекдотів на відміну від інших жанрів гумористичного дискурсу, стало формування НПА за моделлю:

B) R1 – T1 / T1 – R2

Така модель складається зі спеціального питання та кумедної, неочікуваної відповіді на нього. Під час створення НПА вказаної моделі логічна, очікувана відповідь на питання нівелюється, а отримана відповідь є нестандартною, незрозумілою з першого погляду. Вона вимагає ментальних зусиль для розуміння всієї ситуації та виявлення комічного в ній: (7) *"Was ist der Unterschied zwischen einer Astronauten-Ehefrau und einer normalen Ehefrau? Die Astronauten-Frau schaut immer nach oben, ob er runterkommt..."* Питальний займенник *Was* містить рему питання, а темою в такому висловленні стає подальша його частина: "*ist der Unterschied zwischen einer Astronauten-Ehefrau und einer normalen Ehefrau*". Перед відповіддю в усному мовленні робиться пауза, щоб дати слухачеві шанс подумати чи навіть здогадатися про можливі наслідки ситуації або уявити спільні риси певних об'єктів тощо. У відповіді на початку повторюється тема попереднього питання, в кінці наводиться другий рематичний блок. Неочікуваність реми призводить до утворення комічного. Оскільки деякі відповіді на перший погляд є зовсім нелогічними чи незрозумілими, реципієнтові може знадобитися декілька секунд для розуміння такого анекдоту. Адже, на відміну від НПА, які побудовані за лінійною прогресією, у НПА вказаної моделі відсутня фаза підготовки та поступового розгортання ситуації. Картина змальовується швидко і розрядка напруження відбувається майже відразу.

Ускладнення вказаної моделі спостерігається у тому випадку, коли на питання дається розширена складна відповідь, часто побудована на основі іншого виду тематичної прогресії: (8) *"Warum sind Junggesellen schlanker als Ehemanner? Der Junggeselle kommt abends nach Hause, schaut in den Kuhlschrank, da ist nichts Ordentliches drin und geht ins Bett. Der Ehemann kommt abends nach Hause, schaut ins Bett, da ist nicht Ordentliches drin und geht an den Kuhlschrank"* Так, у (8) відповідь складається з двох окремих висловлень, в кожному з яких нові кластери інформації додаються за тематичною прогресією з пропущеною темою, яка комбінується в обох випадках з лінійною тематичною прогресією: (8а) *Der Junggeselle*^{T1a} *kommt abends nach Hause*^{R1a}*, schaut in den Kuhlschrank*^{R2a}*, da*^{T3a} *ist nichts Ordentliches drin*^{R3a} *und geht ins Bett*^{R4a}*. Der Ehemann*^{T1b} *kommt abends nach Hause*^{R1b}*, schaut ins Bett*^{R2b}*, da*^{T3b} *ist nicht Ordentliches drin*^{T3b} *und geht an den Kuhlschrank*^{R4b}. При повній схожості синтаксичної структури обидва висловлення у семантичному аспекті утворюють антитезу, на чому і базується комічне.

Для переважної більшості НПА характерним є введення рематичного блоку у першому реченні анекдоту, елементи якого у подальшому стають темами інших висловлень: (9) *"Das junge Pärchen geht spazieren, und sie entdecken am Weiher einen Storch. Sagt sie zu ihm: "Von Jahr zu Jahr sieht man weniger Storche". Antwortet er: "Ist ja auch kein Wunder. Wenn niemand mehr an ihn glaubt!"* Так, у (9) у першому кон'юнкті складного речення фіксується нова для реципієнта інформація, що піддається тематизації у другій його частині із додаванням нової реми: (9а) *"Das junge Parchen geht spazieren*^{R1}*, und sie*$^{T2\ (=R1)}$ *entdecken am Weiher einen Storch*^{R2}*. Sagt sie zu ihm: "Von Jahr zu Jahr sieht man weniger Storche". Antwortet er: "Ist ja auch kein Wunder. Wenn niemand mehr an ihn glaubt!"* Останні два речення із прямою мовою являють собою реалізацію тематичної прогресії з частковою тематизацією реми.

Поширеними є також сполучення трьох різних типів тематичних прогресії у НПА з більшим об'ємом: (10) *"Die junge Ehefrau hat zum erstenmal Kekse gebacken. Als sie damit fertig ist, schaut der kleine Emil vom Nachbarn zum Kuchenfenster herein und schnuppert genie.erisch. Er bekommt einen dick mit Marmelade bestrichenen Keks. Nach ein paar Minuten ist Emil wieder da, legt den Keks aufs Fensterbrett und sagt: "Die Marmelade war prima, Tante. Und hier hast du deinen Unterteller wieder!"* Так, у (10) перше речення репрезентує ситуацію, про фрагменти якої йде мова у подальшому тексті, а саме про якість вперше виготовленого кексу молодою господинею. Три інші речення побудовані за лінійною тематичною прогресією, де рема попереднього стає темою наступного речення: (10а) *"Die junge Ehefrau hat zum erstenmal Kekse gebacken*^{R1}*. Als sie damit fertig ist*$^{T2\ (=R1)}$*, schaut der kleine Emil vom Nachbarn zum Kuchenfenster herein und schnuppert genießerisch*^{R2}*. Er*$^{T3\ (=R2)}$ *bekommt einen dick mit Marmelade bestrichenen Keks*^{R3}. Останній фрагмент анекдоту містить тематичну прогресію з пропущеною темою, що використовується для чіткого та динамічного переліку подій та швидкого наближення комічної розв'язки ситуації: (10б) *Nach ein paar Minuten ist Emil*^{T3} *wieder da*^{R4}*, legt den Keks aufs Fensterbrett*^{R5} *und sagt: "Die Marmelade war prima, Tante. Und hier hast du deinen Unterteller wieder!"* ^{R6}. Таким чином, у НПА

комбінуються тематична прогресія з тематизацією фрагментів реми, лінійна тематична прогресія та прогресія з пропущеною темою. Кожна зміна типу тематичної прогресії сигналізує про новий етап розгортання ситуації.

Схожим є анекдот (11): (11)*"Frau Meier liegt todkrank im Bett: "Schwöre mir, daß wenn Du eine Nachfolgerin für mich findest, sie nie meinen Brillantring tragen wird!" – "Was soll das denn? Erstens bist Du in ein paar Tagen wieder gesund und zweitens hat sie viel kräftigere Hände als Du..."* Речення *"Frau Meier liegt todkrank im Bett"* містить рему і дає реципієнту попереднє уявлення про ситуацію, що змальовується. У подальшому рематичний блок цього речення тематизується і передається автором у вигляді лінійної тематичної прогресії та, наприкінці НПА, прогресії з пропущеною темою: (11а) *"Frau Meier liegt todkrank im Bett*^{R1}*: "Schwöre mir*$^{T2\ (=R1)}$*, daß wenn Du eine Nachfolgerin für mich findest, sie nie meinen Brillantring tragen wird!"*^{R2} *– "Was soll das denn?*$^{T3\ (=R2)}$ *Erstens bist Du in ein paar Tagen wieder gesund*^{R3} *und zweitens hat sie viel kräftigere Hände als Du*^{R4}*..."* Відмінність НПА (11) від НПА (10) полягає у розірваності прогресії з пропущеною темою. Адже у (11) тематичним стає питання *Was soll das denn?*, яке у скороченому вигляді повторює попередній рематичний фрагмент, на відміну від (10), де темою виступає займенник, що функціонує як підмет і є спільним для всіх перелічених далі присудків, котрі зі своїми другорядними членами речення утворюють низку рем. Рематичними блоками у (11) виступають окремі предикативні основи, що фіксують упаковані у список ситуації-факти.

З лінгвістичної точки зору анекдоти представляють ігровий мовний твір (текст), особливого роду розповідь, оповідання про комічні ситуації, які відображаються у специфічних фреймах (сценаріях). У динамічному центрі таких фреймів перебуває інваріантна ігрова (насамперед комічна) інтенція, що має два аспектуальних прояви: 1) стосовно адресата – розсмішити співрозмовника, 2) стосовно об'єкта зображення вона полягає в намірі висміяти серйозне (точніше, те, що слід розуміти як серйозне), знайти й актуалізувати в ньому несерйозний початок. Друге природно розглядати як спосіб досягнення першого. Варіанти такого роду інтенцій – фреймів - різноманітні: баляси (гра мови; мова "заради дотепу"), гра розуму, навмисне заниження, образа якихось особистостей (типів або груп особистостей) або подій, висміювання, сатиричне уявлення про щось і т. п. [Голев 2007, с. 2]: (12) *"Glaubst du, daß mich meine Verlobte liebt?" – "Natürlich, warum solltest ausgerechnet du eine Ausnahme sein"* Так, у (12) висміюється несміливість та невпевненість у собі першого мовця, у (2) – невміння жінки різноманітно готувати та у (10) – взагалі невміння готувати, у (3) - обізнаність чоловіків, у (4) – різні погляди чоловіків та жінки на одну ситуацію, у (6-12) – людські якості.

Анекдот як системне утворення розуміється у двох площинах:

а) весь простір цього жанру тлумачиться як макросистема,

б) простір окремого тексту анекдоту трактують як мікросистему.

Окремі ознаки мікросистеми є типологічними на макрорівні, на їх основі текстовий макропростір анекдоту "розчленовується" на сукупність парадигм. Релевантність такого роду параметрів і типологій має свій прояв у специфічному для анекдотів функціонуванні і розповіді за асоціацією: асоціативні зв'язки слухача/оповідача становлять прояв системних (формальних та значеннєвих) зв'язків анекдотів, акумульованих у його мовній свідомості та реалізованих у мовному мисленні [Шмелева 1999, с. 54]. Таким чином, при аналізі кожного з анекдотів вагомим стає як логічний базис, так і зовнішня упаковка.

Внутрішній зміст і внутрішня форма ігрового змісту знаходяться у тісному зв'язку з діалектичною взаємодією декількох планів, один із яких становить "серйозно-безпосередній" початок, інший – "умовно-ігровий", який імітує серйозність, проте одночасно заперечує його шляхом актуалізації ігрового компонента. Паралельний параметр, пов'язаний з формуванням ігрового змісту, виникає на лінії "повсякденне (правильне, нормальне, очікуване) – і незвичайне (парадоксальне)"; він виходить на мовну (внутрішню) форму вираження, в якій з'являється ізоморфна лінія "нормативність - і (функціонально спрямоване, навмисне) порушення норми мови". Комічний ефект виникає при одночасній актуалізації правильного й неправильного [Голев 2007, с. 2], перше – у свідомості реципієнта, друге – в тексті анекдоту. Власне через такий оксюморон ситуація стає кумедною: (13) *"Sie zu ihrem Mann: "Wo habe ich nur meinen Ehering gelassen?" Er: "Warum ziehst du ihn auch ab". "Das tue ich doch immer wenn ich große Wäsche habe". "Warum?" "Dann weiß ich auch so, daß ich verheiratet bin"*; (14) *"Emma, warum ißt du denn nicht mit? Das Pilzgericht schmeckt doch herrlich! Woher hast du das Rezept?" "Aus einem Kriminalroman"*; (15) *"Wütend schleudert Oskar seine Strümpfe ins Zimmer: "Emma, wo sind meine Golfsocken geblieben?" "Was denn für Golfsocken?" "Na, die braunen mit den achtzehn Löchern!"* Актуалізація правильного та неправильного, очікуваного та неочікуваного стає розрядкою анекдоту, а тому в кінцевому фрагменті, де реалізується комічне, фіксується рематичний та найбільш емоційно навантажений кластер інформації, який характеризується спадом напруження.

Власне, факт актуалізації протилежних членів будь-якої антиномії в одному мовному акті є порушенням норм [Гаспаров 1996, с. 57], проте в анекдоті це виступає як детермінантна ознака жанру. Комічний ефект виникає в результаті функціонального зняття протиріччя: незвичайне виявляється реальним, але

більш глибоким, ніж звичайне, котре виглядає на цьому тлі як зовнішнє, поверхневе [Булыгина 1997, с. 45]. Звідси позитивні емоції від проникнення в суть комічного : воно приносить задоволення реципієнту, що виявляє в собі здатність заглянути за межі поверховості й очікуваного, "обчислити" пресупозиції персонажів, зрозуміти суть за (тонким) натяком [Голев 2007, с. 2]: (16) *"Wollen wir noch zu Hause bei mir eine Flasche trinken?" fragt der verliebte Klaus seine Tanzpartnerin. Diese wehrt energisch ab: "Mag ja sein, daß es zwar mit Wein anfängt - aber meistens endet es nach neun Monaten mit Milch!"* Так, у (16) тонкий натяк Клауса стає відразу зрозумілим його партнерці по танцям, яка тлумачить його на свій розсуд. Саме те, як співрозмовниця розуміє сказане партнером, і стає основою для утворення комічного, адже запрошення випити вина вдома необов'язково має розумітися як запрошення до статевих стосунків.

У синтагматичному (композиційному) аспекті існування двох планів у тексті анекдоту з'являється як послідовна зміна двох частин: препозиції (зачину), у якій реципієнт орієнтується на буденну, звичайну ситуацію, що відбувається, і кульмінації-розв'язці, в якій порядок звичайного, правильного, нормативного руйнується появою нового змісту, що встановлює свій власний порядок (який інтерпретується комунікантами як порядок більш високого рівня) і що ставить попереднє в комічний контекст [Голев 2007, с. 3]: (17) *"Die Ehefrau beklagt sich: "Wieso kommst du so spät aus dem Büro?" "Ein blöder Scherz der Kollegen. Niemand hat mich geweckt!"* Так, у (17) комічне проявляється тільки після того, як вказується на причину пізнього повернення з роботи, котра зовсім не відповідає стандартним робочим ситуаціям. Адже на роботі слід плідно працювати, а не спати.

Форми актуалізації мови в анекдоті різноманітні, і параметри розмаїтості широкі. По суті, в анекдоті (і в аспекті "об'єкт", і в аспекті "засіб") може обігруватися будь-який рівень, план і сфера мови, будь-які типи відносин між його одиницями і їх властивостями. Єдиною умовою є їх релевантність для повсякденної мовної свідомості. Наочною є більша здатність наближення до внутрішнього змісту актуалізованих змістів одиниць більш високих рівнів і планів: текстових, синтаксичних, стилістичних [Голев 2007, с. 3]. Так, у (3) актуалізований займенник *alles* обігрується жінкою у її питанні. Якщо для чоловіка "знати все" значило "мати всю інформацію про зраду (зради) жінки", то дружина сприйняла це як "мати знання про будь-що у світі". Отже, весь анекдот побудований на контекстуально різних тлумаченнях займенника.

Ефект каламбуру пояснюється саме одночасною актуалізацією двох значень. Найчастіше одне з них становить актуальне значення слова (звичайне, очікуване), інше - значення його внутрішньої форми слова, яке рідко актуалізується в особливих умовах, за особливих інтенцій. Багато анекдотів будуються за принципом "загадка, таємниця – розгадка", при чому компонент "загадка" найчастіше ховається за маскою "звичайного, повсякденного, зовнішнього, очікуваного", тоді як "розгадка" завжди несподівана. Цей ефект можна зафіксувати, напр., в анекдотах, які складаються з питання та відповіді на нього (7, 8).

Німецький побутовий анекдот як жанр гумористичного дискурсу в аспекті актуального членування висловлення характеризується поширеністю сполучень різних типів тематичних прогресій при формуванні окремого анекдоту. Так, серед найпоширеніших є комбінації рематичного першого висловлення із лінійною тематичною прогресією та тематичною прогресією з пропущеною темою. Такий спосіб введення нового сприяє поступовому описові ситуації та швидкому та різкому знятті напруги наприкінці анекдоту. Комічне утворюється антитезою звичайного та неочікуваного, при чому традиційна ситуація обов'язково змальовується у препозиції до кульмінації ситуації, а реалізація зрозумілого та незрозумілого призводить до виникнення ефекту каламбуру.

Вже при першому наближенні до об'єкта дослідження розкривається складність його внутрішньої будови. Німецький побутовий анекдот репрезентує стереотипні ситуації із неочікуваним фіналом, які, переважно, викривають негативні риси людини та її слабкості, акцентуючи на її недосконалості. Навіть на такому рівні аналізу об'єкта дослідження стає очевидним, що подальше вивчення комунікативної організації побутового анекдоту слід провести на більшій кількості анекдотів та залучити до вивчення анекдоти іншого виду задля порівняння та чіткішого виділення особливостей кожного з видів. А наведені міркування можуть дати поштовх до вивчення німецьких анекдотів у перспективі, де особливої вагомості набуває дослідження номінативного та комунікативного аспектів у їх взаємозв'язку, що є вельми актуальними питаннями сучасної германістики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левицкий Ю. А. Лингвистика текста : учеб. пособие / Левицкий Ю. А. – М. : Высш. шк., 2006. – 207 с.
2. Polenz von P. Deutsche Satzsemantik : Grundbegriffe des Zwischen-den-Zeilen-Lesens / Polenz von P. – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 1985. – 389 S.
3. Потапова С. Ю. Номинация лица в обиходном дискурсе / Потапова С. Ю. – Ярославль : МУБиНТ, 2003. – 276 с.

4. Kozlovski V. Konjunktiv und Ausdruck der „Realan Modalität“ / V. Kozlovski // 2. Ukrainisch-Bazerische Germanistentagung. Nationale Iwan-Franko-Universität L’wiw. – L’wiw : BaK, 2004. – S. 205-212.

5. Liedtke F. Pragmatische Syntax / F. Liedtke, F. Hundsnurscher. – Tübingen : Max Niemeyer, 2001. – 301 S.

6. Залевская А. А. Введение в психолингвистику / Залевская А. А. – М. : Моск. гос. гуманит. ун-т, 2000. – 384 с.

7. Шведова Н. Ю. Русская грамматика / Шведова Н. Ю. – М. : Наука, 1980. –Т. 2. Синтаксис - 1980. – 890 с.

8. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / Леонтьев А. Н. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.

9. Козьмин О. Г. Теоретическая фонетика немецкого языка / Козьмин О. Г., Богомазова Т. С., Хицко Л. И. – М. : Высшая школа, 1990. – 224 с.

10. Всеволодова М. В. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса: Фрагмент прикладной (педагогической) модели языка / Всеволодова М. В. – М. : МГУ, 2000. – 502 с.

11. Приходько А. М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові / Приходько А. М. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 292 с.

12. Данилевская Н. В. Место оценки в чередовании старого и нового знания (на материале научного текста) / Н. В. Данилевская // Филологические науки. – 2005. – № 4. – С. 60-69.

13. Голев Н. Д. Русский анекдот как игровой текст. Труды по лингвистике [Электронный ресурс] / Голев Н. Д. – Режим доступа к материалам : http://lingvo.asu.ru/golev/articles/z58.html (cited 04.11.07)

14. Шмелева Е. Я. Рассказывание анекдота как жанр современной русской речи: проблемы вариативности / Е. Я. Шмелева, А. Д. Шмелев // Жанры речи. - 1999. – С. 18-24.

15. Гаспаров Б. М. Язык. Память. Образ. Лингвистика языкового существования / Гаспаров Б. М. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. – 134 с.

16. Булыгина Т. В. Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики) / Т. В. Булыгина, А. Д. Шмелев. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 574 с.

УДК 811.161.2’01’06’372

ДИНАМІЧНІ ЗМІНИ В СЕМНОМУ СКЛАДІ ПОНЯТЬ «БАТЬКО» ТА «ДЯДЬКО»

Карпенко О.О., студент

Запорізький національний університет

У статті аналізується динаміка семантичних змін у назвах спорідненості «батько» та «дядько» в період староукраїнської та нової української мови.

Ключові слова: назви спорідненості, семантика, сема, гіперо-гіпонімія, полісемія, синонімія.

Карпенко А.А. ДИНАМИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ В СЕМНОМ СОСТАВЕ ПОНЯТИЙ «БАТЬКО» И «ДЯДЬКО» / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье анализируется динамика семантических изменений в названиях родства «батько» и «дядько» в период староукраинского и нового украинского языка.

Ключевые слова: названия родства, семантика, сема, гиперо-гипонимия, полисемия, синонимия.

Karpenko A.A. DYNAMIC CHANGES IN SEMNOM COMPOSITION OF CONCEPTS «BAT'KO» AND «DYAD'KO» / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

In the article conducted looking after the dynamics of semantic changes in the names of cognation of «bat'ko» and «dyad'ko» in the period of staroukrainskogo and new Ukrainian.

Key words: cognation, semantics, sema, gipero-giponimiya, polysemy, sinonimiya.

До найдавнішої групи лексики української мови належать слова, які називають осіб за родинними взаєминами [2, 69]. Вони є результатом тривалого розвитку культури, а отже, і мови, та являють собою